

Robert Bąk

Akademia Pomorska
Słupsk

**WYKORZYSTANIE CZASU WOLNEGO I ROZWÓJ
ZAINTERESOWAŃ MŁODZIEŻY SŁUPSKA
W KONTEKŚCIE ZAGROŻENIA NARKOMANIĄ**

**THE USAGE OF FREE TIME AND INTERESTS
DEVELOPMENT OF THE YOUTH IN THE CITY OF
SŁUPSK IN THE LIGHT OF DRUG ADDICTION THREAT**

Zarys treści: W celu zwiększenia skuteczności działań przeciwdziałających narkomanii należy zdiagnozować uwarunkowania środowiskowe potencjalnych konsumentów środków odurzających. W artykule przedstawiony jest wąski wycinek szerszych badań przeprowadzonych wśród młodzieży szkół podstawowych, dotyczących następujących zagadnień: czas wolny; zainteresowania; dostępność instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań oraz przynależność do nich; bezpośredni kontakt badanych z narkotykami; zażywanie narkotyków i ich dostępność według młodzieży. W wyniku badań stwierdzono, że czas wolny i zainteresowania są istotnie powiązane z zażywaniem narkotyków. Wykazano też związki między przynależnością do kół, klubów, instytucji a konsumpcją narkotyków. Zdaniem autora należy wzmocnić pozytywne wpływy środowiskowe przede wszystkim wśród chłopców, przez rozwijanie zainteresowań, zwłaszcza w formach instytucjonalnych, czyli takich, gdzie szczególną rolę odgrywa wychowawca – profesjonalista.

Słowa kluczowe: narkotyki, aktywność, czas wolny

Key words: drug, activity, free time

Podjęcie walki z plagami społecznymi, w tym z narkomanią, nie rokuje zbyt wielu nadziei bez propagowania alternatywnych, atrakcyjnych i dostępnych dla ogółu wzorów spędzania czasu wolnego (Rejzner 1986). Podstawowa trudność dotyczy tego, jakie działania są właściwe do pełnienia funkcji alternatywnych (Gaś 1993). Powinny być organizowane takie formy spędzania czasu wolnego dzieci i młodzieży, które pozwalałyby im na swobodną inicjatywę, dawały możliwość szerokiego wyboru i zaspokojenia indywidualnych zainteresowań i potrzeb (Kalinowski 1986, Łopatkowa 1976). Zadania stawiane młodemu człowiekowi powinny być na tyle atrakcyjne, aby zostały przez niego przyjęte jako własne, w przeciwnym bowiem przypadku

dążyć on może do realizowania niepożądanych społecznie form aktywności (Obuchowska 1982). Idea działań alternatywnych wyrasta z założenia, że zaspokajanie potrzeb młodego człowieka w sposób społecznie akceptowany i satysfakcjonujący jego samego sprawi, iż nie będzie on podejmował działań destrukcyjnych, wykorzystywanych pierwotnie do zaspokajania tych samych potrzeb (lub też możliwych do wykorzystania).

Powstaje tu jednak poważny problem. W badaniach Cekiery (1985) stwierdzono prawie zupełny brak zainteresowań u 20% badanych już w latach szkolnych. Wyraźny spadek zainteresowań i zaangażowania społecznego następował zazwyczaj w ostatnich klasach szkoły podstawowej, a przede wszystkim w szkole średniej. W tym okresie nasilała się narkomania osób badanych. Nieodzwone jest więc rozbudzanie i rozwijanie zainteresowań u dzieci i młodzieży.

Wyraźne związki, które stwierdzono między różnymi rodzajami aktywności młodzieży a używaniem przez nią narkotyków, wykazują jednoznacznie, że jeden rodzaj działania alternatywnego nie może być panaceum. Działalność profilaktyczną o charakterze alternatywnym od wielu lat w większych miastach Europy, USA i Kanady prowadzą kluby dla młodzieży zagrożonej (Kalinowski 1986) oraz wyspecjalizowane ośrodki (Gaś 1993). W Polsce przykładem takich działań alternatywnych jest *Sokołowski model zapobiegania narkomanii i alkoholizmowi* (Bożek, Łaszkiwicz 1986), gdzie wykorzystuje się formy aktywności teatralnej, malarskiej, muzycznej, dziennikarskiej, wystawienniczej i sportowej (KS „Grunwald” z sekcjami tenisa stołowego, piłki nożnej i siatkowej). W efekcie w jednym miejscu jest możliwe realizowanie jednej lub wielu różnorodnych propozycji. Nastolatek stopniowo, odkrywając swoje nowe potrzeby lub zaspokajając swoje wcześniejsze dążenia, może angażować się w coraz to nowe formy aktywności. Uzupełnieniem warsztatów i zajęć klubowych są wycieczki terenowe o profilu edukacyjnym, a także krajoznawczym. Wykorzystanie pozytywnych wpływów rówieśniczych jest niezwykle skuteczne w przeciwstawianiu się patologii młodzieżowej (Gaś 1993, Kalinowski 1986). Warunkiem jednak podstawowym, aby grupa wywierała pozytywny wpływ wychowawczy na swych członków, jest opieka profesjonalisty, wychowawcy. Jego osobowość, zapał i zaangażowanie wywierają bowiem silny, modelujący wpływ. Dzieje się tak wtedy, gdy cele, które wychowawca stawia przed zespołem, nie są rozbieżne z tymi, które w samorządnej organizacji własnego działania realizuje zespół (Muszyński 1965).

Dotyczy to także różnych formalnych grup działania, jak np. kółka zainteresowań, kluby sportowe, organizacje młodzieżowe. Jeżeli skupionej w nich młodzieży pozostawia się dużo swobody w realizowaniu własnych celów, a kontrola ogranicza się do życzliwego doradztwa, wtedy formalne związki młodzieży stać się mogą miejscem twórczego realizowania jej aktywności. Jest to z wychowawczego punktu widzenia sytuacja najbardziej optymalna (Obuchowska 1982). Wyniki badań Tyszkowej (1977) potwierdziły, jak doniosłe znaczenie dla psychicznego rozwoju człowieka ma jego dorastanie w zorganizowanej grupie młodzieży. Spostrzeżenia te wykorzystują także programy prewencyjne polskiej policji (Rybakowska 1998).

Material i metoda

Badania prowadzono w roku 1999 wśród słupskiej młodzieży, metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankiety. Porównywano w nich poziom występowania zjawiska zagrożenia narkomanią wśród dziewcząt (n=375, co stanowi ok. 46% ogółu) i chłopców (n=443). Zastosowano też podział na grupę sportową (grupa S, 100 chłopców i 85 dziewcząt) z klas sportowych i niesportową (grupa NS, n=633).

Wiek respondentów mieścił się w przedziale 14,00-15,99 lat. W analizie statystycznej posłużono się testem Chi-kwadrat (χ^2) oraz miernikiem V-Cramera (wskaźnik stopnia zależności). Istotność różnic obliczano, wykorzystując test frakcji elementów wyróżnionych (test dla dwóch wskaźników struktury), zwany również testem U. Analizę statystyczną wykonano w Ośrodku Obliczeniowym AWF w Poznaniu.

Analizowano wiele czynników mogących mieć wpływ na pojawienie się zagrożenia narkomanią, lecz w niniejszym doniesieniu przedstawiony zostanie jedynie niewielki wycinek eksploracji. Wnioski z tych badań sugerują wprowadzenie do prewencji antynarkotycznej działań bardziej ukierunkowanych.

Wyniki badań

1. Czas wolny

Stwierdzono, iż osoby ankietowane dysponują dużą ilością czasu wolnego (ryc. 1). W obu grupach 70% badanych ma go 3 i więcej godzin dziennie (tab. 1).

Tabela 1

Czas wolny grupy chłopców i dziewcząt (w %)

Boys and girls free time (%)

Czas wolny w ciągu dnia	Cała zbiorowość (n=818)	Cała zbiorowość		Różnica
		chłopcy (n=443)	dziewczęta (n=375)	
Brak czasu wolnego	1,7	1,1	2,4	1,3
Czas wolny tylko w weekend	11,3	10,2	12,5	2,3
1-2 godzin czasu wolnego	12,1	10,6	13,9	3,3
3-4 godzin czasu wolnego	33,6	30,2	37,6	7,4*
5 godzin i więcej	41,3	47,9	33,6	14,3**

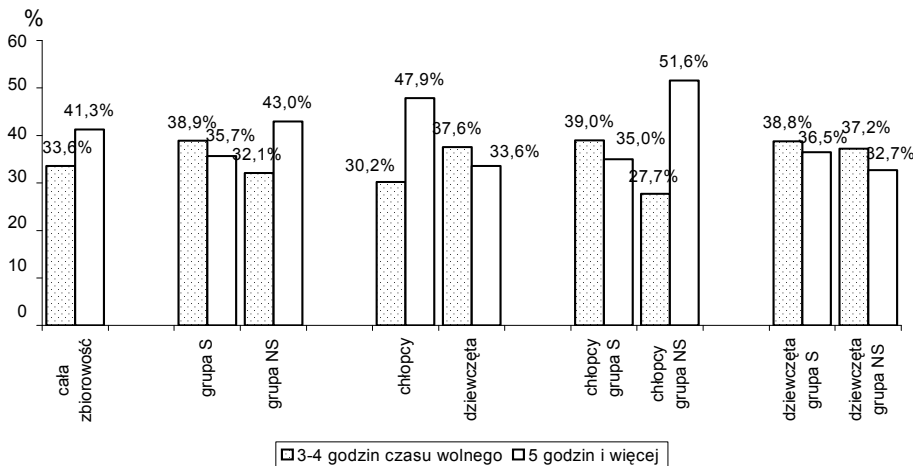
$\chi^2 = 17,97; \alpha \leq 0,01 V=0,1482$

** – różnica statystycznie istotna na poziomie $\alpha \leq 0,01$

* – różnica statystycznie istotna na poziomie $\alpha \leq 0,05$

Źródło: opracowanie własne

Analiza czasu wolnego badanych wykazała, że jego ilość jest determinowana płcią. Chłopcy dysponują większą ilością czasu wolnego niż dziewczęta ($\chi^2=17,97$; $\alpha \leq 0,01$; $V=0,1482$). Większa liczba chłopców ma go 5 i więcej godzin ($\alpha \leq 0,01$), natomiast w przedziale czasu 3-4 godzin więcej deklaracji zgłosiły dziewczęta ($\alpha \leq 0,05$).

Ryc. 1. Czas wolny badanych z podziałem na płeć i przynależność do grupy sportowej (grupa S) lub niesportowej (grupa NS)

Fig. 1. Free time of the surveyed in accordance to gender and groups sport (group S) or non-sport (group NS)

Źródło: opracowanie własne

2. Zainteresowania

Zbadanie poziomu zainteresowań pozwoliło stwierdzić, że najczęściej deklarowane w całej badanej zbiorowości są zainteresowania (tab. 2): sportowo-rekreacyjne, kulturalne, komputerowe i artystyczne.

Płeć jest czynnikiem determinującym w sposób statystycznie istotny występowanie zainteresowań ($\chi^2=193,428$; $\alpha \leq 0,01$). Ich struktura w grupie chłopców i dziewcząt jest inna. W sferze deklaracji dominują – we wszystkich badanych grupach – zainteresowania sportowo-rekreacyjne, z tym, że u chłopców dominacja jest znaczna. Drugie w kolejności – zainteresowania komputerowe – były podawane około połowy rzadziej, zaś kolejne zainteresowania chłopców to: kulturalne i techniczne. Wśród dziewcząt stwierdzono wielorakość zainteresowań z dużą liczbą deklaracji – kulturalne, artystyczne, przyrodnicze. Pozostałe zainteresowania w obu grupach nie przekroczyły 6,0%. Wśród zainteresowań, gdy wystąpiły różnice istotnie statystycznie między obu płciami (wszystkie na poziomie $\alpha \leq 0,01$), więcej chłopców deklaroowało: komputerowe, sportowo-rekreacyjne, techniczne, a dziewczęta kulturalne, artystyczne, przyrodnicze i językowe. Nie wykazano statystycznie istotnej zależności

między płcią a brakiem jakichkolwiek zainteresowań. Niepokojący jest jednak fakt, iż 11,3% badanych (odpowiednio: chłopcy – 10,4%, dziewczęta – 12,3%) nie deklaruje żadnych zainteresowań.

Tabela 2

Zainteresowania badanej zbiorowości z uwzględnieniem kryterium płci (w %)
Interests of the surveyed group in accordance to their gender (%)

Zainteresowania***	Cała zbiorowość (n=818)	Cała zbiorowość		Różnica
		chłopcy (n=443)	dziewczęta (n=375)	
Nauka	5,1	4,5	5,9	1,4
Komputerowe	17,1	26,6	5,9	20,7**
Artystyczne	10,5	5,2	16,8	11,6**
Sportowo-rekreacyjne	51,1	55,8	45,6	10,2**
Językowe	1,0	0,0	2,1	2,1**
Kulturalne	22,0	11,1	34,9	23,8**
Techniczne	6,6	10,4	2,1	8,3**
Kolekcjonerskie	2,2	1,6	2,9	1,3
Przyrodnicze	9,3	5,9	13,3	7,4**
Społeczne	0,2	0,0	0,5	0,5
Różne (moda, kulinarne)	1,3	0,7	2,1	1,4
Brak odpowiedzi	2,3	2,7	1,9	0,8
$\chi^2 = 193,428; \alpha \leq 0,01$ $V = 0,4920$				
Brak zainteresowań	11,3	10,4	12,3	1,9
$\chi^2 = 0,721$				

*** – odsetki nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wyboru wielokrotnego

** – różnica statystycznie istotna na poziomie $\alpha \leq 0,01$

Źródło: opracowanie własne

2.1. Dostępność instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań

Deklaratywność zainteresowań nie oznacza automatycznie ich realizacji. Decyduje o tym m.in. dostępność, która z kolei uzależniona jest od różnych czynników: od wiedzy, możliwości finansowych, wsparcia przez środowisko społeczne po występowanie bazy umożliwiającej ich rozwój. Jest to szczególnie ważne w przypadku zainteresowań sportowo-rekreacyjnych.

Pierwszym spostrzeżeniem dotyczącym dostępności instytucji, kół, klubów wspierających rozwój zainteresowań jest brak owej dostępności w ocenie 44,4% badanych (tab. 3). Według wszystkich zbadanych najbardziej dostępne są kluby sportowe i kluby kultury (w tym osiedlowe i miejskie), a także koła szkolne. Dostęp do pozostałych miejsc jest niewielki.

Tabela 3

Dostępność instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań badanej zbiorowości z uwzględnieniem kryterium płci (w %)

Institutional, club and circle accessibility enabling interest development of the surveyed group in accordance to gender (%)

Dostępność instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań***	Cała zbiorowość (n=818)	Cała zbiorowość		Różnica
		chłopcy (n=443)	dziewczęta (n=375)	
Szkolna sala gimnastyczna (SKS)	4,4	3,6	5,6	2,0
Kluby sportowe	28,7	40,2	15,2	25,0**
Placówki rekreacji (basen, klub tańca, siłownia, fitness club)	2,6	2,3	2,9	0,6
Organizacje turystyczne (PTTK, PTSM)	0,8	0,2	1,3	1,1
Placówki kulturalne (biblioteki, teatry, kino)	1,3	0,2	2,7	2,5**
Kluby osiedlowe, miejskie (MCK, MDK, SOK)	22,4	13,5	32,8	19,3**
Organizacje pozarządowe (ZHP, PZW, PCK, LOP)	2,8	3,6	1,9	1,7
Organizacje kościelne	0,2	0,0	0,5	0,5
Koła szkolne	7,0	3,8	10,7	6,9**
Szkolnictwo specjalistyczne (szkoły muzyczne, językowe)	2,1	1,4	2,9	1,5
Zajęcia w domu	0,5	0,5	0,5	0,0
Brak odpowiedzi	4,9	5,9	3,7	2,2
$\chi^2 = 107,856; \alpha \leq 0,01$ V=0,3723				
Brak dostępu	44,4	45,4	43,2	2,2
$\chi^2 = 0,388$				

Rozwinięcie skrótów: SKS – Szkolny Klub Sportowy, PTTK – Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, PTSM – Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych, MCK – Młodzieżowe Centrum Kultury, MDK – Młodzieżowy Dom Kultury, SOK – Słupski Ośrodek Kultury, ZHP – Związek Harcerstwa Polskiego, PZW – Polski Związek Wędkarski, PCK – Polski Czerwony Krzyż, LOP – Liga Ochrony Przyrody

*** – odsetki nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wyboru wielokrotnego

** – różnica statystycznie istotna na poziomie $\alpha \leq 0,01$

Źródło: opracowanie własne

Płeć jest czynnikiem determinującym w sposób statystycznie istotny rozkład odpowiedzi na temat dostępności instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań ($\chi^2 = 107,856; \alpha \leq 0,01; V = 0,3723$). Według chłopców najłatwiejszy jest dostęp do klubów sportowych oraz klubów kultury, według dziewcząt zaś do klu-

bów kultury, sportowych oraz kół szkolnych. Wszystkie różnice istotne statystycznie występują na poziomie $\alpha \leq 0,01$ i dotyczą dostępu do klubów sportowych, klubów kultury, kół szkolnych oraz placówek kultury. W opinii dziewcząt łatwiejszy jest dostęp do klubów kultury, kół szkolnych oraz placówek kultury, według chłopców zaś do klubów sportowych. Nie wykazano statystycznie istotnej zależności pomiędzy płcią a brakiem dostępu do wymienionych instytucji.

2.2. Przynależność do instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań

Przynależność do instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań jest odzwierciedleniem nie tylko zainteresowań i dostępności tych miejsc, ale także realizacji potrzeby aktywności pozwalającej zaspokoić wiele innych potrzeb. Większość badanych (64,6%) deklaruje brak przynależności do nich (tab. 4). Sytuacja ta jest bardzo niepokojąca, u chłopców i dziewcząt występuje na zbliżonym poziomie. Nie wykazano statystycznie istotnej zależności pomiędzy płcią a brakiem przynależności do instytucji, kół i klubów.

Ankietowani najczęściej deklarowali przynależność do klubów sportowych i klubów kultury. Ważnym miejscem umożliwiającym rozwój zainteresowań jest szkoła (SKS oraz koła szkolne). Przynależność do innych miejsc jest niewielka.

Płeć jest czynnikiem determinującym w sposób statystycznie istotny przynależność do instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań ($\chi^2=63,497$; $\alpha \leq 0,01$; $V=0,2796$). Dziewczęta deklarują większą różnorodność w tej przynależności (powyżej 5%), najczęściej należą do: klubów kultury, klubów sportowych, kół szkolnych oraz SKS. Wśród chłopców poziom przynależności przekraczający 5% stwierdzono jedynie w przypadku klubów sportowych. Różnice istotnie statystycznie dotyczą przynależności do klubów sportowych, klubów kultury, kół szkolnych ($\alpha \leq 0,01$) oraz SKS ($\alpha \leq 0,05$). W trzech ostatnich przypadkach większą przynależność deklarowały dziewczęta, lecz przewaga chłopców w klubach sportowych powoduje, iż odsetek osób, które deklarowały brak przynależności do instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań, jest podobny.

3. Wybrane zagrożenia narkomanią w badanych grupach

3.1. Bezpośredni kontakt badanych z narkotykami

Odpowiedzi na poniższe pytania miały umożliwić stwierdzenie, czy kontakt z narkotykami wśród młodzieży jest zjawiskiem częstym i czy przynależność do konkretnej badanej grupy może stać się czynnikiem zmniejszającym styczność z nimi.

Tabela 4

Przynależność do instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań badanej zbiorowości z uwzględnieniem kryterium płci (w %)

Institutional, club and circle membership enabling interest development of the surveyed group in accordance to gender (%)

Przynależność do instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań***	Cała zbiorowość (n=818)	Cała zbiorowość		Różnica
		chłopcy (n=443)	dziewczeta (n=375)	
Szkolna sala gimnastyczna (SKS)	4,0	2,7	5,6	2,9*
Kluby sportowe	17,0	23,3	9,6	13,7**
Placówki rekreacji (basen, klub tańca, siłownia, fitness club)	1,0	0,7	1,3	0,6
Organizacje turystyczne (PTTK, PTSM)	0,5	0,2	0,8	0,6
Placówki kulturalne (biblioteki, teatry, kino)	0,1	0,0	0,3	0,3
Kluby osiedlowe, miejskie (MCK, MDK, SOK)	7,3	4,7	10,4	5,7**
Organizacje pozarządowe (ZHP, PZW, PCK, LOP)	2,3	2,7	1,9	0,8
Organizacje kościelne	0,1	0,0	0,3	0,3
Koła szkolne	5,5	2,5	9,1	6,6**
Szkolnictwo specjalistyczne (szkoły muzyczne, językowe)	1,6	1,4	1,9	0,5
Zajęcia w domu	0,5	0,5	0,5	0,0
Brak odpowiedzi	0,7	0,9	0,5	0,4
$\chi^2 = 63,497; \alpha \leq 0,01$ V=0,2796				
Brak przynależności	64,6	65,7	63,2	2,5
$\chi^2 = 0,550$				

*** – odsetki nie sumują się do 100% ze względu na możliwość wyboru wielokrotnego

** – różnica statystycznie istotna na poziomie $\alpha \leq 0,01$

* – różnica statystycznie istotna na poziomie $\alpha \leq 0,05$

Źródło: opracowanie własne

Ankietowanym zadano pytanie, czy mieli bezpośredni kontakt z narkotykami. Prawie co trzecia osoba odpowiedziała twierdząco (tab. 5). Pomiedzy płciami wystąpiła różnica statystycznie istotna na poziomie $\alpha \leq 0,01$. Potwierdza ona fakt częstszego kontaktu chłopców niż dziewcząt. Wykazano statystycznie istotny związek pomiędzy bezpośrednim kontaktem z narkotykami a płcią ($\chi^2 = 9,855; \alpha \leq 0,01; V = 0,1098$).

Tabela 5

Bezpośredni kontakt z narkotykami z uwzględnieniem kryterium płci (w %)
Direct contact with drugs in accordance to gender (%)

Bezpośredni kontakt z narkotykami	Cała zbiorowość (n=818)	Cała zbiorowość		Różnica
		chłopcy (n=443)	dziewczęta (n=375)	
Tak	30,6	35,2	25,1	10,1**
Nie	69,4	64,8	74,9	10,1**
$\chi^2 = 9,855; \alpha \leq 0,01$ V = 0,1098				

** – różnica statystycznie istotna na poziomie $\alpha \leq 0,01$

Źródło: opracowanie własne

3.2. Zażywanie narkotyków

W całej zbiorowości 18,0% badanych deklaruje, że co najmniej raz zażywało narkotyki (tab. 6). Ciekawych spostrzeżeń można dokonać po przeanalizowaniu danych dotyczących wyszczególnionych grup (chłopcy, dziewczęta, grupa NS, grupa S, chłopcy NS, dziewczęta NS, chłopcy S, dziewczęta S; ryc. 2).

Do inicjacji narkotycznej przyznał się większy odsetek (20,2%) w grupie NS niż w S (10,3%) oraz w grupie chłopców (22,8%) niż dziewcząt (12,3%). Zróznicowanie to ukazuje groźną sytuację, szczególnie w grupie NS i chłopców. Wykazano statystycznie istotny związek pomiędzy zażywaniem narkotyków a przynależnością do grupy S lub NS ($\chi^2 = 9,616; \alpha \leq 0,01; V = 0,1084$), a także płcią ($\chi^2 = 15,283; \alpha \leq 0,01; V = 0,1367$). Wskaźnik siły zależności informuje nas, iż na istnienie tego związku większy wpływ ma płeć.

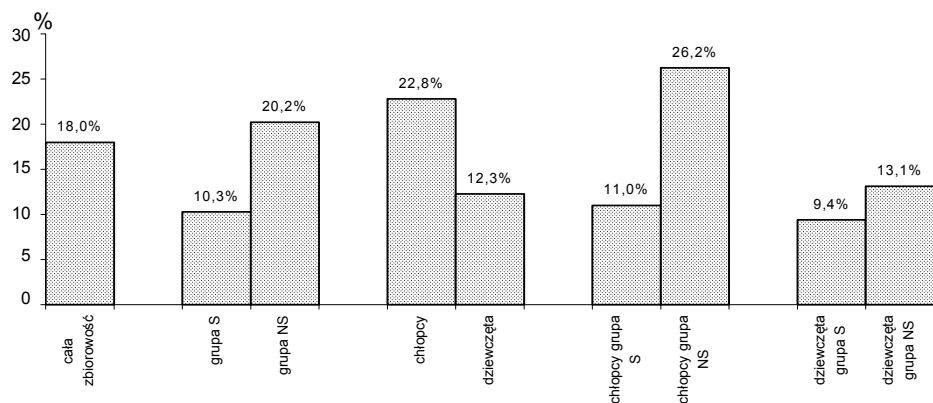
Tabela 6

Zażywanie narkotyków wśród badanej zbiorowości z uwzględnieniem kryterium płci i przynależności do grupy S lub NS (w %)
Drug taking among the surveyed group in accordance to gender and membership to groups S or NS (%)

Zażywanie narkotyków przez badanych	Cała zbiorowość (n=818)	Cała zbiorowość		Różnica	Cała zbiorowość		Różnica
		grupa S (n=185)	grupa NS (n=633)		chłopcy (n=443)	dziewczęta (n=375)	
Tak	18,0	10,3	20,2	9,9**	22,8	12,3	10,5**
Nie	82,0	89,7	79,8	9,9**	77,2	87,7	10,5**
$\chi^2 = 9,616; \alpha \leq 0,01$ V = 0,1084					$\chi^2 = 15,283; \alpha \leq 0,01$ V = 0,1367		

** – różnica statystycznie istotna na poziomie $\alpha \leq 0,01$

Źródło: opracowanie własne

Ryc. 2. Zazywanie narkotyków w badanych grupach
Fig. 2. Drug taking in the studied groups

Źródło: opracowanie własne

Przynależność do klasy sportowej nie ma istotnego znaczenia dla poziomu spożycia środków odurzających w przypadku dziewcząt (tab. 7). Stwierdzono natomiast statystycznie istotny związek pomiędzy zazywaniem narkotyków a przynależnością do grupy S lub NS wśród chłopców ($\chi^2=10,216$; $\alpha\leq 0,01$; $V=0,1519$). U chłopców różnica w zazywaniu jest statystycznie istotna na poziomie $\alpha\leq 0,01$. Wynika z tego, że o ile w grupie S co dziesiąty chłopiec brał narkotyki, to w grupie NS czynił to co czwarty.

Tabela 7

Zazywanie narkotyków w obrębie danej płci z uwzględnieniem kryterium przynależności do grupy S lub NS (w %)

Drug taking among the surveyed gender in accordance with membership to groups S or NS (%)

Zazywanie narkotyków przez badanych	Chłopcy		Różnica	Dziewczęta		Różnica
	grupa S (n=100)	grupa NS (n=343)		grupa S (n=85)	grupa NS (n=290)	
Tak	11,0	26,2	15,2**	9,4	13,1	3,7
Nie	89,0	73,8	15,2**	90,6	86,9	3,7
$\chi^2=10,216$; $\alpha\leq 0,01$; $V=0,1519$				$\chi^2=0,8320$		

** – różnica statystycznie istotna na poziomie $\alpha\leq 0,01$

Źródło: opracowanie własne

3.3. Dostępność narkotyków według młodzieży

Ponad połowa młodzieży, która przyznała się do zażywania narkotyków (10% spośród 18% całej badanej populacji), uważa, że dostęp do nich jest łatwy (tab. 8). Co ciekawe, po uwzględnieniu płci okazało się, że większość tych dziewcząt, które ujawniły swoją konsumpcję narkotyków (8,8% z 12,3%), przekonana jest o bezproblemowym dostępie, natomiast wśród chłopców głosy w tej kwestii są rozłożone równomiernie (11,1% i 11,7%). Chłopcy częściej niż dziewczęta uważają dostęp do narkotyków za trudny ($\alpha \leq 0,01$).

Tabela 8

Dostępność narkotyków według konsumentów z uwzględnieniem kryterium płci (w %)
 Drug accessibility according to consumers in accordance to gender (%)

Dostępność narkotyków w szkole	Cała zbiorowość (n=818)	Cała zbiorowość		Różnica
		chłopcy (n=443)	dziewczęta (n=375)	
Nie dotyczy	82,0	77,2	87,7	10,5**
Łatwa	10,0	11,1	8,8	2,3
Trudna	8,0	11,7	3,5	8,2**

** – różnica statystycznie istotna na poziomie $\alpha \leq 0,01$

Źródło: opracowanie własne

Związki z narkomanią

Czas wolny jest istotnie powiązany z używaniem narkotyków (tab. 9). Tak samo twierdzi Cekiera (1985). Lepsze wykorzystanie czasu wolnego bardziej sprzyja rozbudzeniu i rozwijaniu nieujawnionych (potencjalnych) zdolności, natomiast nadmiar niewłaściwie wykorzystywanego czasu wolnego może doprowadzić do zainteresowania narkotykami. Podobnego zdania jest też Siwiński (1998).

Istotną rolę w przeciwdziałaniu narkomanii odgrywają zainteresowania. Badania własne wykazały, że w całej zbiorowości poziom braku zainteresowań u abstynentów narkotykowych wynosił 10,1%, w grupie zaś konsumentów 19,6%. Jednocześnie wykazano, że występowanie zainteresowań jest związane z malejącym stosowaniem narkotyków (tab. 9). Także Cekiera (1985) stwierdził u 20% brak zainteresowań przy jednoczesnym wzroście narkomanii. W badanej grupie dominują zainteresowania sportowe. Ich poziom w całej zbiorowości śląskiej (51,1%) jest zbliżony do tego, jaki uzyskał w swoich badaniach Nowocień (58,4%; 2000 r.). Stwierdzono także, że zainteresowania sportowe w całej śląskiej zbiorowości są związane z rosnącą abstynencją narkotykową ($\alpha \leq 0,05$).

Tabela 9

Wartości testu χ^2 i wskaźniki stopnia zależności (V) pomiędzy czasem wolnym i zainteresowaniami a stosowaniem narkotyków

Test values χ^2 and indicators of the dependence grade (V) between free time and interests and drug usage

Wybrane czynniki związane z zagrożeniami narkomanią	Wskaźniki	Ogół (n=818)	Grupa S (n=185)	Grupa NS (n=633)	Chłopcy (n=443)	Dziewczęta (n=375)
Czas wolny	Wartość testu χ^2	15,109**	-	13,074*	-	-
	V-Cramera	0,1359	-	0,1437	-	-
Zainteresowania	Wartość testu χ^2	12,913**	6,632*	7,746**	9,987**	4,371*
	V-Cramera	0,1256	0,1893	0,1106	0,1501	0,1080

** – statystycznie istotne na poziomie $\alpha \leq 0,01$

* – statystycznie istotne na poziomie $\alpha \leq 0,05$

Źródło: badania własne

Deklaratywność zainteresowań nie oznacza jednak ich realizacji. Decyduje o tym m.in. dostęp do miejsc, gdzie można je rozwijać. Nie wykazano wprawdzie związków między dostępnością do nich a zażywaniem narkotyków, lecz z kolei dostępność determinuje przynależność do instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań – takie związki stwierdzono ($\alpha \leq 0,05$) w całej słupskiej zbiorowości i u chłopców (tab. 10).

Tabela 10

Wartości testu χ^2 i wskaźniki stopnia zależności (V) pomiędzy przynależnością do instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań a stosowaniem narkotyków

Test values χ^2 and indicators of the dependence grade (V) between membership to institutions, circles, clubs enabling interest development and drug abuse

Wskaźniki	Przynależność do instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań		
	ogół (n=818)	chłopcy (n=443)	dziewczęta (n=375)
Wartość testu χ^2	6,233*	6,46*	-
V-Cramera	0,0873	0,1208	-

* – statystycznie istotne na poziomie $\alpha \leq 0,05$

Źródło: badania własne

Sytuacja ta jest wysoce niepokojąca. Proces wychowawczy oparty na realizacji określonego wzorca jest skuteczny, jeśli istnieje pozytywna identyfikacja wychowanka z wychowawcą. Z kolei identyfikacja opiera się na autorytecie i pozytywnym związku emocjonalnym pomiędzy nimi (Wojciechowski 1993).

Z tego względu przynależność do instytucji, kół, klubów umożliwiających rozwój zainteresowań pod opieką profesjonalistów jest tak bardzo wskazana. Brown (1990, za: Caldwell, Darling 1999) sugerował, że przez działalność formalną, czyli zorganizowany czas wolny poprzez np. uprawianie sportu lub działalności w klubie, kole, osoba dorosła faktycznie może wspomóc tworzenie pozytywnej grupy rówieśniczej. Rola dorosłego i zależność od norm społecznych w zorganizowanych formach czasu wolnego oraz udział w tej działalności może prowadzić młodzież do częstszych albo rzadszych kontaktów z rówieśnikami używającymi środków odurzających (Caldwell, Darling 1999). Zdaniem autora, z racji największych zainteresowań młodzieży aktywnością fizyczną i związanych z nią autorytetów, najbardziej skuteczną możliwość oddziaływania na młodych mogliby mieć pedagodzy, dla których terenem działań jest aktywność fizyczna.

Zażywaniu narkotyków „sprzyja” w rosnącej kolejności m.in.: przynależność do grupy niesportowej, płeć (chłopcy), a w szczególności suma obu tych uwarunkowań – czyli znalezienie się w grupie niesportowej chłopców.

W wielkim uproszczeniu można powiedzieć, że w ich przypadku rozwijane są zainteresowania sportowe albo niewiele znaczące. U dziewcząt – dzięki większej różnorodności zainteresowań – takiego dylematu raczej nie ma. Poza tym trzeba pamiętać o genetycznie zaprogramowanej trajektorii rozwojowej dziewcząt, która powoduje, iż wpływy środowiskowe są u nich mniejsze (Osiński 2003). Z tego względu należy wzmocnić pozytywne wpływy środowiskowe wśród chłopców, czego przejawem może być choćby rozwijanie zainteresowań, zwłaszcza w formach instytucjonalnych, czyli takich, gdzie szczególną rolę odgrywa wychowawca – profesjonalista.

Literatura

- Bożek A., Łaszkiwicz W., 1986, *Sokołowski model zapobiegania narkomanii i alkoholizmowi*. W: *Profilaktyka narkomanii*, red. T. L. Chruściel, B. Hołyst, J. Tyfczyńska, Warszawa, s. 414-419
- Caldwell L., Darling N., 1999, *Leisure Context, Parental Control, and Resistance to Peer Pressure as Predictors of Adolescent Partying and Substance Use: An Ecological Perspective*, *Journal of Leisure Research*, 1st Quarter, vol. 31, Issue 1, s. 57, 21, 1 diagram
- Cekiera C., 1985, *Toksykomania. Narkomania. Lekomania. Alkoholizm. Nikotynizm*, Warszawa
- Gaś Z., 1993, *Profilaktyka uzależnień*, Warszawa
- Kalinowski M., 1986, *Z praktyki i teorii pracy profilaktycznej w środowisku wychowawczym*, Warszawa
- Lopatkowa M., 1976, *Jak pracować z dzieckiem i rodziną zagrożoną*, Warszawa

- Muszyński H., 1965, *Teoretyczne problemy wychowania moralnego*, Warszawa
- Nowocien J., 2000, *Przekonania sportowe i rekreacyjne uczniów szkół podstawowych a ich aktywność ruchowa*. W: *Aktywność rekreacyjna, sportowa i turystyczna w różnych środowiskach społeczno-zawodowych*, Poznań
- Obuchowska I., 1982, *Psychologiczne aspekty dojrzewania*. W: *Dojrzewanie*, red. A. Jaczewski, B. Woynarowska, Warszawa
- Osiński W., 2003, *Antropomotoryka*, Poznań
- Rejzner A., 1986, *Kultura fizyczna młodzieży niedostosowanej społecznie i przestępczej z rodzin patologicznych*. W: *Rodzina a kultura fizyczna. Materiały pokonferencyjne*, Gdańsk
- Rybakowska A., 1998, *Sport jako forma walki z patologią dzieci i młodzieży*, Sport dla Wszystkich, nr 3, s. 32-38
- Siwiński W., 1998, *Człowiek a kultura fizyczna i turystyka*, Poznań
- Tyszkowa M., 1977, *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*, Warszawa
- Wojciechowski M., 1993, *Na czym polega terapia narkomanów?*, Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 321(6), s. 82-111, wkładka

Summary

To improve the effectiveness of anti-drug addiction actions, the social condition of potential drug consumers shall be studied. In the presented article, a very diminutive part of a wider research is discussed. The findings of exploration among pupils concern the following issues: free time, hobby and interests, the range of access to all types of offices, interest groups enabling the development of any interest; direct contact with drugs of the surveyed, drug taking and drug accessibility according to their consumers.

According to the survey, the free time and those who take interest in are substantially connected with drug taking. The relation between membership of any kind of interest circles, clubs, offices and drug consumption was shown.

According to the author, the positive influence of the environment shall be reinforced; especially among boys, which shall lead to improvement of interests, mostly in those of institutional forms with a special role of a tutor – professional.